

**POD
VYPADNÚŤ!**

VLADISLAV HANKO

POŮ VYPADNŮŤ!

Vladislav Hanko

Vydal © Elist s.r.o., Liptovský Mikuláš, 2025
Text © Vladislav Hanko, 2024
Fotografie v knihe © Vladislav Hanko
Obálka: Natália „Tali“ Švorcová a Nikola Krafčíková
Grafická úprava: Natália „Tali“ Švorcová
Korektúra: Lucia Prokopová

Kontakt na autora: vladislavhanko097@gmail.com / Instagram @vlado_hanko

ISBN PDF: 978-80-8197-579-0

PREDTÝM, AKO ZAČNEŠ:

Je hneď niekoľko spôsobov, ako túto knihu môžeš čítať a ako ju môžeš využiť. Ak ju práve nepoužívaš ako podložku pod kratšiu nohu stola, otvor si ju na strane s obsahom. Tu sa môžeš rozhodnúť, čo ťa najviac zaujíma. Ak ťa zaujme konkrétne miesto zo zoznamu a chceš sa o ňom dozvedieť niečo viac, rovno si môžeš nalistovať konkrétnu kapitolu. Nemusíš dokonca ani začínať prvou knihou (za predpokladu, že som ich medzi tým vydal viac). Kniha je taktiež rozdelená do dvoch hlavných línií, a to *Slovenskej a Zahraničnej línie*. Ak ťa viac zaujímajú miesta, ktoré som navštívil za našimi hranicami, pokojne začni druhou líniou. To ťa ale musím upozorniť, že prídeš o veľa. Naša krajina ti vie mnohé ponúknuť, a to s prakticky nevyčerpatelným potenciálom. Preto ťa pozývam začať od skromných začiatkov (lebo ako úprimne Sklabiňa nie je Hagia Sofia...), z ktorých sa postupne stane cesta vedúca k čoraz zaujímavejším miestam, a prečítať si knihu od začiatku do konca. Skromnými začiatkami mám na mysli prvých päť zastávok t. j. etapa od Turian po Zvolen, ktoré slúžia ako taký začiatkový tutoriál o tom, čo môžeš v ďalších kapitolách očakávať a ako kniha ako taká funguje. Pokojne túto časť knihy nazvime demoverziou. Na týchto miestach som si položil základy, od ktorých som sa odrážal ďalej v nasledujúcich cestách, ako aj v štýle písania, o ktorom som ešte sám poriadne v tom čase nevedel, ako bude presne vyzeráť. Aj ten sa časom a ďalšími zastávkami rozvíjal.

Táto kniha sa dá nazvať všehochuť. Snažil som sa aby si v nej každý našiel to svoje. Základným plátnom, na ktorom je namaľovaná, je hobby-cestopis, v ktorom som opísal odkiaľ, kam a ako. Centrum obrazu tvoria informácie o historických udalostiach daného miesta a krajiny, ktoré som zozbieral výlučne z informačných tabúl a letákov, objavených priamo na mieste. Tieto informácie pokladám za vierohodné, pretože človek, ktorý rozhodol o ich umiestnení na danom mieste, musel disponovať určitou autoritou zasahovať do daného miesta a s ňou aj spojenou zodpovednosťou za pravdivosť informácií pripravených pre návštevníkov. Okraje som vyzdobil užitočnými informáciami, ktoré keď si pozorne prečítaš, podstatne si uľahčíš život a predovšetkým ušetríš, dovoľm si tvrdiť, slušný balík. Hodnota tejto knihy sa ti vráti dvojnásobne v tom, čo ušetríš už na tvojej prvej zahraničnej ceste. Okrem poznámok, ako sa kam naj-

jednoduchšie a za rozumný peniaz dostať, je doplnená o gastrotipy, pretože kto si už len odpustí príležitosť sa dobre najesť, a nakoniec, medzi všetkými týmito riadkami ťa budem bombardovať svojimi názormi a myšlienkami, ktorým sa pri cestovaní nevyhne nikto. A nakoniec, prečo vlastne „Pod’ Vypadnúť!“ Kol’kokrát si si povedal/a „Potrebujem vypadnúť“ vs. „potrebujem ísť na historickú exkurziu?“ Nech sa páči.

KTO SOM A PREČO TO TU VLASTNE PÍŠEM:

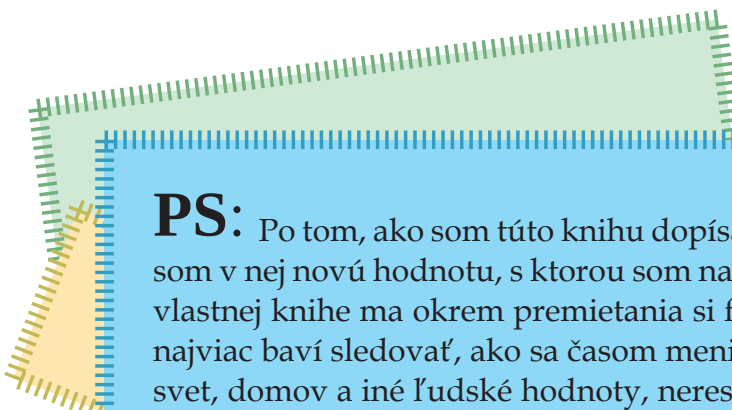

Volám sa Vladislav Hanko, a ako mnohí ďalší, aj ja som našiel hlbokú vášeň v cestovaní. Čo by som však touto knihou chcel ukázať, je to, o koľko ľudia prichádzajú pri „slepom blúdení“ miestami, ktoré navštevujú, a akým spôsobom môže aspoň plytké poznanie základných faktov zmeniť celkový zážitok, ale aj pohľad na svet, spoločnosť okolo seba alebo aj seba samého. Počas mojich ciest som taktiež pochopil hlavný význam myšlienky jedného môjho profesora z vysokej školy v Prešove ktorá znie: „Čím viac sa dozvieš o cudzej krajine, tým viac sa dozvieš

o svojej vlastnej.“ Touto cestou by som veľmi rád dal radu aj ostatným ľuďom, ktorí by cestovať chceli, avšak kryší závod im k tomu dáva príležitosť iba počas víkendov či voľných dní. Ako niekto, kto v tomto závode behá taktiež, môžem povedať, bohato to stačí. Okrem informácií, ktoré som o daných lokalitách nzbieral, sa s tebou podelím aj o užitočné logistické informácie, ktoré hádam niekomu, kto sa nechá odo mňa inšpirovať (pretože prečo by som to inak robil?) pomôžu. Neber, prosím túto knihu, ktorú práve čítaš za učebnicu dejepisu. Napriek tomu, že obsahuje zoznam (snáď aj užitočných a zaujímavých) historických informácií, stále ide o hobby-cestopis, v ktorom poradie navštívených lokalít je založené na mojom vlastnom rozhodnutí na základe objavených informácií, a som si istý, že mnohí by sa rozhodli na mojom mieste inak. Nejde o hľadanie svätého grálu. Taktiež som v tejto knihe našiel ventil pre svoje myšlienky a názory, ktoré mi neustále prúdia hlavou. V spojení s týmto by som rád upozornil, že moje názory sú len veľmi zriedka nestranné, keďže si myslím, že sedieť uprostred plota len preto, aby som jednu či druhú stranu náhodou neurazil pod zámienkou takzvanej „tolerancie“, nie je najlepšie riešenie. Napriek tomu, že som začal písať v dobe „vírusovej“, modernou nákazou bezhraničnej politickej korektnosti netrpím.

Keď už sme pri tej politike, porovnávaníu politickej situácie v minulosti a dnes či v zahraničí a doma sa prirodzene nevyhneš, nech už si fanatik alebo netušíš, čo je vlastne tá ústava (jedno s druhým sa bohužiaľ nevylučuje a často aj mieša v jednej osobe).

Jednu navretú žilu na čele ti však ušetrím. Ak sa ťa náhodou dotkne nejaká moja poznámka o твоjich vyvolených, nezúfaj, takú politickú ideológiu, s ktorou by som sa mohol stotožniť bez výčitiek svedomia ešte nevymysleli. Inak, všimol si už niekto že ľuďom skoro ani nevaďí keď máš kritické poznámky na ich hodnoty či obľúbencov v kravatách, pokiaľ popri tom vidíš maras aj na opačnej strane barikády? Možnože sa mi podarí dokázať aj to, že zmysluplná debata na akúkoľvek tému je naozaj realizovateľný pojem.

PS: Po tom, ako som túto knihu dopísal a spätne začal čítať, objavil som v nej novú hodnotu, s ktorou som na začiatku nepočítal. Na mojej vlastnej knihe ma okrem premietania si filmu spomienok pred očami najviac baví sledovať, ako sa časom menili moje názory a pohľady na svet, domov a iné ľudské hodnoty, neresti a cnosti. Uvedomil som si, že za jeden krátky rok, ktorý som strávil tam vonku, opísaný v tejto knihe, som zažil viac situácií utvárajúcich mienku o svete ako za deväť rokov na strednej a výške dokopy a že na začiatku pred tou tabuľou v Turanoch vedúcou do chrastia som bol ešte trochu iný človek.

Obsah:

SLOVENSKÁ LÍNIA

Začíname: Haukáč ide do sveta	14
Turany	14
I. Kapitola: Hradománia	19
Sklabinský hrad	19
Hrad Beckov	24
Oravský hrad	31
Zvolen	40
Pustý hrad	40
Zvolenský zámok	43
Hrad Dobrá Niva	45
II. Kapitola: Sedlák ide do mesta	49
Banská Bystrica	49
Múzeum Slovenského národného povstania	49
Náučný chodník Serpentíny Urpín	56
Múzeum v Matejovom dome	58
Mestský hrad v Banskej Bystrici	64
Bratislava	67
Bratislavský hrad a okolie	68
Michalská brána	71
Múzeum mesta Bratislavy na Starej radnici a Primaciálny palác	72
Hrad Devín	78
Pamätník sa Slavíne	84
Veľké upratovanie histórie Slovenska pokope a v kocke	85
Košice	97
Dóm svätej Alžbety	98
Štátne divadlo v Košiciach	99
Košický zlatý poklad	99
Mestský park Košice	101
III. Kapitola: Po stopách starých baníkov	104
Kremnica	104
Mestský hrad v Kremnici	107
Šášov	112
Žarnovica, hrad Revište	116
Banská Štiavnica	124
Banské múzeum v prírode	126
Nový zámok	127
Špitalský kostol	129
Banskoštiavnická kalvária	132
ZAHRANIČNÁ LÍNIA	
IV. Kapitola: Západ žije inde	138
Viedeň	138
Palác Hofburg	139
Paláce Belvedéru	142
Zámok Schönbrunn	145
Iné zaujímavé miesta	151
Linz	156
Pöstlingbergská električka	156

Kostol na kopci Pöstlingberg	157
Hradné múzeum	158
Iné zaujímavé miesta	160
V. Kapitola: Prvé dotyky orientu	162
Sarajevo	162
Gazi Husrev-Beg, jeho život a odkaz	165
Maribor	173
Mariborský hrad	174
Istanbul	180
Hagia Sofia	181
Cisterna Bazilika	184
Mešita sultána Ahmeda/Modrá mešita	187
Hipodróom	189
Palác Topkapi	191
Veľký bazár a Egyptský bazár s korením	206
Ďalšie najsvätejšie miesta a zaujímavosti Islamu	209
VI. Kapitola: Svet podľa vrtochov cisárov, pápežov a umelcov	219
Rím	219
Koloseum	220
Palatínsky pahorok	225
Forum Romanum	229
Pamätník Viktora Emanuela II.	233
Fontána di Trevi	234
Anjelský hrad Sant' Angelo	235
Panteón	240
Španielske schody	242
Vatikán	246
Bazilika sv. Petra	246
Vatikánske múzeá	250
Florencia	260
Bazilika Santa Maria Novella	260
Dóm Santa Maria del Fiore	264
Santa Reparata	265
Giottova veža	268
Palác Vecchio	273
VII. Kapitola: Shabbat Shalom, Deus vult, ďalší bežný deň	286
Jeruzalem	286
Dávidova pevnosť	288
Miesto poslednej večere	291
Hrobka kráľa Dávida	292
Západné cardo	293
Rambanova synagóga	294
Chrámová hora	295
Cesta kríža Via Dolorosa	300
Chrám božieho hrobu	301
Kostol sv. Anny v údolí Bethesda	303
Olivová hora	306
Brány Starého Mesta	307
Betlehem	312
Mesto a bazilika narodenia	313
Centrum palestínskeho dedičstva	315
Užitočné umenia	319

Úvod

História dokáže byť záživná, fascinujúca alebo ti dokáže dať aspoň hobby do budúcnosti. Záleží od toho, ako sa k nej pristupuje a akým spôsobom sa podáva ďalším generáciám. Tá naša sa na základnej a strednej škole učila prostredníctvom dejepisu (áno, naozaj sa tomu tak vravelo). Spôsobom „naučiť sa hento hrubým, zopakovať na písomke, zabudnúť...“ a kolotoč sa mohol rozbehnúť odznova. U drivej väčšiny nás žiakov to docielilo tak akurát nezaujímam o tému, ktorá sa stala povinným zlom, ktorému bolo zbytočné venovať viac pozornosti, ako bolo nevyhnutné. Ja sám som nebol žiadnou výnimkou. O prístupe často kariérne vyhorených učiteľov ani nehovorím. A chyba pri tom nebola vo vyučujúcich, žiakoch či „zbytočnosti“ rozoberania danej látky. Tá chyba sa nachádzala v systéme. Neskôr, keď som objavil záľubu v navštevovaní a poznávaní historických pamiatok a kultúrnych centier, som už len pasívnym počúvaním sprievodcov či rýchlym čítaním informačných tabúl zaregistroval, že mnohé koncepty sa opakujú a nadväzujú na seba. Povedal som si: „Tamtoho týpka s jeho rodinou, čo tu vraj kedysi vládli na hulváta, spomínajú na každom mieste, kam prídem, a ja stále netuším, čo boli vlastne zač... Zrejme boli niečím dôležití. A keď o nich počúvam v jednom kuse, už by bolo celkom blbé, nespraviť si aspoň ako taký stály obraz.“ A tak som začal zbierať tieto dookola opakované informácie, za ktoré som si zaplatil vstupné (alebo aspoň vyšliapal kopec), ktorým som nikdy neprikladal veľkú pozornosť. Veľmi rýchlo som si uvedomil vzácnosť týchto informácií, napriek tomu, že sa týkajú miest a ľudí, ktorí žili niekoľko storočí dozadu.

Informácie... Dennodenne sme nimi zasypávaní plnými fúrami z tatier rovno na hlavu, a je len na nás, ako ich využijeme. Zistil som, že vďaka bežným informačným tabuliam, ktoré zásluhou (najčastejšie) miestnych nadšencov a dobrovoľníkov (vďaka im za to) sú pravidelnou súčasťou aj najzabudutejšej zrúcaniny, si človek môže vytvoriť hobby, ktorému sa môže venovať prakticky donekonečna. Ja som si vytvoril koncept pre cestovanie založený na veľmi jednoduchom systéme čítania týchto tabúl a hľadania spojitostí a vodítok, ktoré ma následne poslali na ďalšie miesto. A začal som doma... v Turanoch. Ako by povedala jedna moja obľúbená profesorka tlmočníctva na výške: „Tam niekde v materí v Turci.“ A tak sa vďaka jednej takejto tabuli smerom z matere do lesa, do vrúb, odštartovala moja cesta svetom, ktorá prakticky nikdy nemusí mať „poslednú zastávku“.

**SLOVENSKÁ
LÍNIA**

ZAČÍNAME:

HAUKÁČ IDE DO SVETA

...a tu to všetko začalo

Mestský úrad

TURANY

Kde inde by som mohol začať svoju cestu, ak nie doma. Turany sú malé mesto, ktorého história siaha až do roku 1319. Prírodnou dominantou Turian je nepochybne pohorie Malej Fatry, ktorej súčasťou je ikonický vrch Kriváň s nadmorskou výškou 1709 metrov nad morom. Keďže si tu sedíme pod horami, najväčšou udalosťou letného obdobia je ošiaľ pri zbere *jafúr* (slovníky slovenského jazyka ich poznajú ako čučoriedky), počas ktorého má človek možnosť stretnúť viac aktívnych ľudí v hore ako na sociálnych sieťach, a to už je v dnešnej dobe čo povedať. Samozrejme, nezabúdame sa posťažovať na premnožené medvede, ktoré nás z času na čas prídu navštíviť. Možno keby boli viac výrečné, tak by sa zrejme posťažovali, že tam hore už vďaka zberačom často nemajú čo žrať... čo je pravda, ale keďže nie sú, je to nakoniec problém vlády, že ich strieľa málo a nereguluje ich počet... čo je taktiež pravda. K vzniku názvu *Turany* sa viažu hneď dve verzie. Prvá verzia je založená na legende o mytologickom býkovi „Turovi“, ktorému boli prinášané ľudské obete a jeho hlava je vyobrazená aj na obecnom erbe na striebornom poli spolu so siedmiimi hviezdami. Druhá verzia, ktorá je už založená na bližšom výskume tvrdí, že názov

bol odvodený z keltského slova „Tur“, ktoré znamená „veža“, ktorá sa v Turci mala nachádzať a slúžiť na ochranu regiónu. Keď sa pozrieme na medzideninské derby, je dobré vedieť, že Turancom sa nadáva „Haukáči“. A opäť raz sa k vzniku toho titulu viažu dve verzie. Prvá, menej poetická, je tá, že v Turanoch je široko rozšírená kynológia a drvivá časť obyvateľstva aspoň jedného toho haukáča na dvore má, a druhá, ešte menej poetická, keď sa neoblíbený martinský richtár zastavil na večeru v turianskej krčme, miestny krčmár mu pripravil delikatesu, a to guláš zo psa. Môžeš si vybrať verziu tvojmu srdcu bližšiu.

Historické zmienky o Turanoch sú najmä v spojení s udeľovaním privilégií a potvrdzovaním úradných listín, avšak taktiež aj pri zmienkach častých požiarov, povodní (ktoré boli obzvlášť časté a deštruktívne) či moru.

14. storočie:

Prvá zmienka o Turanoch pochádza z roku 1319, keď župan zvolenského domínia Donč osvedčil nadobudnutie majetku v obci. V roku 1339 celý Turiec patril pod Zvolenskú veľkožupu a už spomenutého župana Donča, ktorý bol prívrženec kráľa Karola Róberta.

Aj kráľ Žigmund I. Luxemburský sa o našej malej obci dozvedel a dňa 13. júna 1397 udelil obci výsadné právo krupinské, ktorým boli Turany povýšené na mestečko patriace pod správu Sklabinského hradu.

15. storočie:

Aj kráľ Matej Korvín sa o mestečku dozvedel. Ten 5. januára 1461 potvrdil výsady Turian dané Žigmundom Luxemburským, ktoré boli 25. júna 1480 po tretíkrát potvrdené v Budíne.

16. storočie:

Kráľ Ferdinand I. Habsburský potvrdil turianske práva v Bratislave 20. novembra, keď sa písal rok 1563.

V roku 1570 až $\frac{1}{3}$ Turian patrila rodine Révayovcov, ktorí v obci vlastnili 20 sedliackych domov. O štyri roky neskôr, 31. marca 1574, kráľ Maximilián II. Habsburský potvrdil vo Viedni výsady mesta Turany.

17. storočie:

Kráľ Leopold I. Habsburský na žiadosť Daniela Révaya dňa 3. septembra 1659

v Bratislave rozširuje právo Turian o výsadu mať tri výročné jarmoky a týždenné trhy. Dožinky poctivo ťaháme dodnes.

V roku 1679 na Turany dopadol mor a polovica obce vymrela... proste... len tak... lebo potkanom bolo tesno.

18. storočie:

Avšak, keď sa ľudia práve nemilovali, tak sa aspoň množili, a tak sa v roku 1715 Turany stávajú najväčšou obcou v Turci so svojimi 108 domami a 540 obyvateľmi. Ako málo stačilo, nie?

19. storočie:

V roku 1849 Turany poctili svojou návštevou akademici a buditelia národa Ľudovít Štúr a Jozef Hurban.

11. júla 1865 Uhorský parlament schválil výstavbu košicko-bohumínskej železnice, ktorej vybudovaním poveril cisár František Jozef I. firmu *Bratia Reiche a spol.* so štátnou zárukou 2 683 000 zlatých. Prvý vlak prešiel cez Turany 8. decembra 1871 na trase Poprad – Žilina.

20. storočie až po súčasnosť:

Neskoršie záznamy o histórii obce sú spojené najmä s postupnou výstavbou jednotlivých miestnych kultúrnych a sociálnych centier ako školy, škôlky, kostoly či štadióny, spolu s ktorými sú spomínané aj elektrifikácia, plynofikácia a kanalizácia obce. Osobitnú rolu hrala existencia drevárskeho závodu *Drevina*, ktorého úplné počiatky sa datujú až do roku 1887. Počas svojho najväčšieho rozmachu predstavoval najväčší závod svojho druhu vo vtedajšom Československu zamestnávajúci niekoľko tisíc ľudí. V dnešnom areáli sa nachádza strojný závod, ktorý je poslednou fungujúcou súčasťou niekdajšieho komplexu. Vďaka vtedajšej existencii *Dreviny* v Turanoch vyrástla jedna celá paneláková mestská časť spolu so zdravotným strediskom a taktiež stredná škola drevárska s vlastným internátom, ktorá dnes taktiež zavretá potichu chátra a čaká, čo s ňou bude ďalej. Napriek tomuto nevyužitému potenciálu, môžem s čistým svedomím povedať, že Turany sú obec v ktorej sa prakticky nemáš na čo sťažovať a dá sa tu plnohodnotne žiť. Mimochodom, zo starého závodu je dnes urbexový raj.

Turany sú aj rodiskom významného maliara Miloša Alexandra Bazovského, ktorý sa tu narodil 11. januára 1899. Ak sa pozrieme na ďalšie návštevy význam-

ných osobností v obci, v roku 1990 Turany náhodne navštívil prezident Václav Havel. Posledným markantným míľnikom v histórii obce bol celkom určite 1. január 2016, keď obec získala oficiálny štatút mesta. A čo sa tým vlastne zmenilo? Z obecného úradu máme mestský úrad, namiesto starostu zas primátora a obecným policajtom prelepeli polep na aute z obecnej na mestskú políciu. Inak sme stará dobrá dedina. Dodnes sa celkom bavím keď na nás obecný rozhlas spustí... „Va..va.že..ní..ní občania...vy..vy..počujte si správy..vy..vy..ME-MESTSKÉHO rozhlasu..su..su.“ Ale to je situácia ktorú musíš jedine zrejme zažiť aby si sa za-smial/a.

A že aj od nás sa na výslnie dostalo nejaké to zvučné meno. Možno nedosiahol slávu ako Picasso, ale za to v rod-ných Turanoch je maliar Miloš Alexander Bazovský osobnosť, o ktorej sme ako decká na základke vedeli všetci. Dúfam, že to tak aj zostalo. Pred obecným úradom môžeš nájsť jeho bustu.

Chrobač do hlavy:

Nie že by som chcel naznačovať, v akej (v porovnaní s minulosťou) pohodlnej dobe žijeme, a to napriek všetkému marasu, čo sa okolo nás deje ale... chcem. Myslím si, že tí, čo tu žili pred nami (a že dosť často vôbec nežili dlho), by nám náš životný štandard rozmazaného a pohodlného Európana celkom určite závideli.

Keďže Turany boli spravované zo Sklabinského hradu, a tak mali s obcou silné historické prepojenie, taktiež je hrad geograficky najbližšie, o nasledujúcej zastávke bolo rozhodnuté.

Užitočné info:

Turany sa nachádzajú na hlavnom železničnom ťahu Bratislava – Košice, avšak nestoja tu rýchliky. Pohodlne sa sem dostaneš s prestupom vo Vrútkach, Kraľovanoch alebo Žiline. Najjednoduchšie prímestské autobusové spojenie je z Martina a trvá zhruba 25 minút, prípadne priame diaľkové spojenie zo Žiliny alebo Ružomberka. Ak cestuješ autom, s platením za parkovanie si nemusíš lámať hlavu. Napriek tomu, že Turany majú od 1. 1. 2016 štatút mesta, stále sme poctivá, čistokrvná dedina, a tento neduh sa k nám nikdy nedostal. Turistické chodníky sa začínajú v „mestských“ častiach Černík alebo Trusalová.

Osobnosti:

Panovníci: Donč (14. stor.), Karol Róbert (14. stor.), Žigmund I. Luxemburský (14. – 15. stor.), Matej Korvín (15. stor.), Ferdinand I. Habsburský (16. stor.), Maximilán II. Habsburský (16. stor.), Leopold I. Habsburský (17. stor.), František Jozef I. (19 stor.)

Iní: Ľudovít Štúr a Jozef Hurban (19. stor.), Miloš Alexander Bazovský (19. – 20. stor.)

Národy, skupiny, rodiny: Révayovci

Mestá a miesta: Zvolen, Sklabinský hrad, Bratislava, Viedeň, Budín

Udalosti: udelené výsadné právo krupinské Žigmundom I. Luxemburským (13. 6. 1397), potvrdené mestské výsady (5. 1. 1461, 25. 6. 1480, 20. 11. 1563, 31. 3. 1574), rozšírenie práv Turian Leopoldom I. Habsburským (3. 9. 1659), mor v Turanoch (1679), návšteva Ľudovíta Štúra a Jozefa Hurbana v Turanoch (1849), prvý vlak prechádza cez Turany (8. 12. 1871)

I. KAPITOLA

HRADOMÁNIA

SKLABINSKÝ HRAD

Napriek tomu, že som to mohol hneď od začiatku struhnúť na Zvolen, Blavu či dokonca Viedeň, myšlienka postupného stúpania po schodíkoch od lokálnych miest sa mi pozdávala oveľa viac. Nehovoriac o tom, že ku Sklabinskému hradu ma viedla (pre mňa) najlogickejšia spojitosť. Matne som si uvedomil, že ak by som to rovno otočil na hlavné mesto a celkom preskočil vlastné okolie, zrejme by som prišiel o niekoľko zaujímavých ciest. Okrem toho, aký by malo zmysel tlačiť na pílu pri len vznikajúcom pláne na cestovanie, ktorý sa môže ťahať bez hraníc ďalej a ďalej? Taktiež som sa chcel konečne niečo konkrétne dozvedieť aj o vlastnom kraji. Tak som sa vybral na zrúcaninu hradu, ku ktorej to mám autom 10 minút jazdy.

Ako som mal šancu zistiť, Turany boli so Sklabinským hradom veľmi blízko späté ako obec a jej samosprávne centrum. Dnes táto zrúcanina týčiaca sa nad malou dedinkou Sklabinský Podzámok slúži ako cieľ pre milovníkov turistiky v prírode a histórie.

Hneď pri bráne sa dozvieš, že hrad je rekonštruovaný čisto z príspevkov jeho návštevníkov a že jeho aktuálny stav sa postupne, pomaly ale isto zlepšuje vďaka občianskemu združeniu *Dondžon*, ktoré hrad odkúpilo a postupne renovuje jeho priestory. Keď nás sem na základnej škole zobrali vyvenčiť, nachádzal sa v podstatne horšom stave,

ako je dnes. Keďže ďalšie opravy hradu prebiehajú alebo sú plánované, je to veľmi dobrá správa. Od vstupnej brány hradu vedie areálom náučný okruh s informačnými tabuľami. Počas celej prehliadky nemôžeš prehliadnuť všadeprítomný boj človeka pokúšajúceho sa hrad zachrániť a prírody, ktorá si ho zas postupne berie od človeka

späť. Stav hradu naznačuje tomu, že príroda na plnej čiare tento súboj vyhráva, a to najmä v horných častiach zrúcaniny. Ďalším faktom, ktorý sa na mieste pravdepodobne dozvieš, je však aj to, že celý areál hradu nepatrí pod jedného vlastníka a že združenie *Dondžon* sa nepokúša hrad zachrániť len s postupne silnejšieho zovretia prírody, ale aj zo „správy“ Slovenského pozemkového fondu. Miestni reštaurátori tak nemajú právo pustiť sa do opráv viacerých častí hradu, čím tu vzniká kontrast obnoveného, zachraňovaného, zanedbaného a strateného. V každom prípade môžeme chlapom z *Dondžonu* zaželať veľa šťastia. Podrobnejšie informácie o hrade sa môžeš dozvedieť počas návštevy novozachránenej hospodárskej budovy z audionahrávky púšťanej z reproduktorov (avšak, skús si z nej niečo zapamätať natož tak použiť do knihy.) Napriek tomu že informačné tabule sú relatívne strohé, dozvieš sa z nich toto:

14. storočie:

Prvá písomná zmienka o Sklabinskom hrade sa datuje do roku 1309, keď popredný rytier a zvolenský župan Donč z rodu Balašovcov daroval hradu svoju listinu, a taktiež sa významne pričínal o jeho výstavbu. Podľa expertízy, ktorá priamo na mieste prebehla, sa však história hradu datuje až do roku 1197.

15. storočie:

Kráľ Žigmund Luxemburský dal v roku 1410 sklabinské panstvo do zálohy poľskému šľachticovi Ondrejovi Balickému za 13 000 zlatých dukátov, ktoré potreboval na pokrytie nákladov na vojnu s Benátkami. Týmto spôsobom sa na najbližších 60 rokov hrad dostal do rúk rodu Balických, počas ktorých jedno obdobie panstvo spravovala Ondrejova manželka Rachna, dcéra Stibora zo Stiboric, pána Beckova. Neskôr v roku 1433 do regiónu prichádzajú husiti, ktorí ho po sebe zanechávajú vyplienený spolu s vypáleným mestom Martin. Na hrade sa v tom období nachádzal župan Mikuláš Balický, ktorý potvrdil stratu úradných listín počas husitského rabovania a musel sa postarať o zabezpečenie nových listín u kráľa. Do 15. storočia sa datuje aj prvý doložený požiar na hrade po ďalšom vpáde husitov, po ktorom boli na hrade postavené dve gotické bašty, parkánová hradba a nová masívna veža s bránou. Neskôr v roku 1480 za čias panovania Mateja Korvína bola postavená ďalšia ochranná bašta nasledovaná výstavbou predbránia aj s vežičkou. O 7 rokov neskôr boli pristavené veža a kaplnka, ktoré sa stali dominantami hradu.

16. storočie:

V roku 1527 sa majiteľmi hradu stáva rod Révayovcov, panovanie ktorých je taktiež poznačené rozsiahlymi prestavbami hradu. Jedna z najvýznamnejších úprav bola rozhodne prestavba delostreleckej veže na štvorpodlažný renesančný palác, v ktorom sa počas 17. storočia konali snemy v dobách Tököliho a Rákociho povstanií. V blízkosti tohto paláca taktiež vyrástla v poradí tretia brána.

17. storočie:

Na začiatku 17. storočia v roku 1610 sa strážca uhorskej koruny, magister a barón Peter Révay spolu s Máriou Forgáčovou postarali o výstavbu hradného kaštieľa. V tomto storočí hrad zažíva svoju poslednú vývojovú fázu. V roku 1636 na hrade pribúdajú severná a južná bašta, ktorých stavbu dokončil turčiansky župan František V. Révay. Bašty boli počas 18. a 19. storočia prestavané na obytné priestory s kuchyňou, a túto úlohu splňali až do roku 1944. Svoj najväčší rozmach však hrad zažíva pod taktovkou turčianskeho župana Imricha Révaya, vďaka komu po roku 1678 pribúda na hrade drevené opevnenie a nová brána. Z tohto obdobia sú na hrade stále zachované vytesané erby rodov Révay a Pongrácz.

20. storočie:

V roku 1914 po smrti Františka IX. Révaya hrad zdedili jeho dve netere Mária a Róza Cebrianové. Osud hradu bol spečatený 30. septembra 1944, keď fašisti vypálili hradný kaštieľ spolu s obcami Sklabiňa a Sklabinský Podzámok v rámci represíí za Slovenské národné povstanie.

Hneď po príchode nás oslovil miestny „hradný pán“, ktorý tu pracoval ako predajca lístkov, reštaurátor, údržbár, delegát, predajca suvenírov, zabávač, výrobca klobás a pastier kôz (ktoré pod hradom slúžia ako prírodné kosačky) s veľmi zaujímavým životným príbehom. Podľa jeho slov (a za predpokladu, že aspoň dve vety z nich boli

pravdivé) je to človek, ktorý sa pokúša o zápis do Guinnessovej knihy rekordov za precestovanie sveta úplne bez peňazí, ktoré preňho osobne nemajú žiadnu hodnotu, možno tak ako prostriedok na založenie ohňa na Sahare (ktorú vraj týmto spôsobom už dokázal dosiahnuť). Namiesto nich sú preňho dôležité hodnoty ako priateľstvo a ľudská spolupatričnosť. Okrem toho mal všeobecný rozhl'ad o tom, ako kultúra na Slovensku stagnuje a akými spôsobmi môže byť vylepšená. Prácu na Sklabinskom hrade vraj posledný rok využíva ako spôsob „prístaviska“ počas čias covidových, keď je cestovanie do iných krajín s jeho uznávanými hodnotami v podstate nemožné a iba čaká, kým sa situácia zlepši. Povedzme, že či už boli jeho slová založené na pravde alebo nie, niekoľko dobrých poznámok na zamyslenie počas dlhých večerov si jeho poslucháči vrátane mňa odniesli.

Chrobač do hlavy:

Objavovaniu slovenských hradov a zrúcanín som sa venoval už predtým, ako som sa rozhodol, že začnem zbierať materiál na tento cestopis. Napriek tomu, že drvivá väčšina našich hradných pamiatok je v „podvýživenom“ stave vďaka nečinnosti ministerstva kultúry, na takmer každom jednom z nich som našiel lešenia, pripravený stavebný materiál, rozrobené časti hradov prechádzajúce rekonštrukciou alebo často aj priamo chlapov pracujúcich na ich zveľaďovaní. Je veľmi dôležité povedať, že rovnako drvivá väčšina z nich sa postupne opravuje práve z príspevkov bežných ľudí a dobrovoľníckych organizácií. Inými slovami, zlepšujúci sa stav našich hradov a zrúcanín, (ktorý sa bez prikrášľovania dá nazvať záchranou v poslednej chvíli) je obrazom a úspechom bežných ľudí, ktorí tieto miesta navštevujú, zaplatia si vstupné (na miestach, kde sa vôbec vyberá), kúpia si magnetku alebo aspoň hodia nejaké tie drobné do kasičiek, ktoré sa na každom z nich nachádzajú. Spomeň si najbližšie, že aj ty si súčasťou tohto kolektívneho zveľaďovania krajiny, ako aj kompenzácie úloh nekompetentných inštitúcií.